



ALAMIRE FOUNDATION

Research Unit Musicology, KU Leuven
International Centre for the Study of
Music in the Low Countries



Johanne mouton.



musical notation on three staves. The first staff begins with the word "rue". The second and third staves continue the melody. The word "cleyson ky" is written below the third staff.

musical notation on two staves. The first staff contains the words "rue cleyson Ky rue". The second staff continues the melody. The word "cleyson." is written below the second staff.



ENO.

musical notation on three staves. The first staff begins with the text "Benedictus dominus deus meus qui". The second staff continues with "docet manus meas ad bellum et digitos me". The third staff concludes with "os ad bellum Ky rue cleyson."

Voorstelling

Alamire Foundation

De erfenis van Petrus Alamire

De Alamire Foundation ontleent haar naam aan de muziekkopist en -entrepreneur Petrus Alamire (Nürnberg, ca. 1470 – Mechelen, 1536). Geboren in de Zuid-Duitse koopmansfamilie Imhoff, was hij vooral actief in de Lage Landen, waar hij faam verwierf door zijn rol in de productie van muziekhandschriften. Hij kiest voor een pseudoniem dat verwijst naar de toonhoogte *A* en de noten *la-mi-re*, en geeft hiermee uitdrukking aan zijn werk als muziekkopist en kalligraaf. Alamire leidde een atelier van kopisten en miniaturen gespecialiseerd in de vervaardiging van rijkelijke koor- en stemboeken. Sommige handschriften waren bestemd voor het Bourgondisch-Habsburgse hof rond Filips de Schone, Karel V en Margaretha van Oostenrijk, waarmee Alamire nauwe banden had. Andere kwamen terecht bij vorsten als Hendrik VIII en paus Leo X, of bij welvarende burgers als de bankiersfamilie Fugger in Augsburg. Ongeveer zestig boeken en fragmenten zijn, verspreid over Europa, bewaard gebleven. Samen bevatten ze een aanzienlijk deel van de Franco-Vlaamse polyfonie uit de vijftiende en zestiende eeuw, met namen als Josquin des Prez, Pierre de la Rue en Adriaen Willaert. Alamire speelde zo een belangrijke rol in de overlevering van het muziek-erfgoed uit een periode waarin de Lage Landen op muzikaal vlak de toon aangaven.

Missie

De Alamire Foundation werd in 1991 opgericht als een samenwerkingsverband tussen KU Leuven, Onderzoekseenheid Musicologie en Musica, Impulscentrum voor Muziek. Als internationaal studiecentrum stelt de Alamire Foundation zich tot doel wetenschappelijk en praktijkonderzoek te stimuleren, te coördineren en uit te voeren. Daarbij concentreert zij zich specifiek op de muziek en het muziekleven in de Nederlanden van de middeleeuwen tot 1800. Bijzondere aandacht gaat uit naar het in kaart brengen en ter beschikking stellen van onbekend of onontgonnen materiaal. Met inzet van state-of-the-art methodes, onder meer op het vlak



© Pol Leemans

van digitalisering, wordt dit muzikaal erfgoed geconserveerd, bestudeerd en gevaloriseerd. De muziek, in handschrift of druk, wordt ontsloten door traditionele publicaties als inventarissen, facsimile's en kritische tekstuitgaven en via innoverende digitale databanken. De wetenschappelijke discussies en conclusies vinden hun weg naar monografieën en vaktijdschriften, waaronder het eigen *Journal of the Alamire Foundation*. Samenwerking en contacten met de academische en de uitvoerderswereld, erfgoedinstellingen en de culturele sector resulteren in internationale conferenties, muzieklabo's, festivals, concerten, tentoonstellingen en multimedia-applicaties.

Huis van de Polyfonie

De Alamire Foundation is sinds haar oprichting in 1991 gehuisvest in de Leuvense Universiteitsbibliotheek. Twintig jaar later werd daarnaast in partnerschap met KU Leuven en stad Leuven het Huis van de Polyfonie ingehuldigd in het achttiende-eeuwse poortgebouw van de Abdij van Park te Heverlee. Het Huis herbergt een concertruimte en geeft onderdak aan een groeiende collectie historische muziekinstrumenten. Het is echter in de eerste plaats geconcipieerd als een onderzoeks- en praktijklaboratorium, waar wetenschappers en musici tot samenwerking worden gestimuleerd. Door deze constante dialoog te coördineren en er zelf actief aan deel te nemen, is de Alamire Foundation uitgegroeid tot een centralisatiepunt waar interactie tussen internationaal onderzoek en uitvoeringspraktijk mogelijk wordt. Door tal van valorisatieactiviteiten profileert het Huis van de Polyfonie zich bovendien als een forum voor de verspreiding van kennis buiten het academisch milieu en het professionele muziekveld. Dit concept is uniek: nergens bestaat een vergelijkbare structuur die de voorwaarden creëert voor gedachtewisselingen tussen onderzoekers, uitvoerders en het brede publiek.

Alamire Digital Lab

Met het Alamire Digital Lab (ADL) beschikt de Alamire Foundation over een – zowel vaste als mobiele – state-of-the-art uitrusting, waarmee handschriften en drukken volgens de meest strikte kwaliteitscriteria kunnen worden gefotografeerd. De vaste opstelling in de Universiteitsbibliotheek wordt gebruikt voor de digitalisering van erfgoed dat permanent of tijdelijk in Leuven is ondergebracht. De mobiele uitrusting reist naar instellingen die het muziekatrimonium bewaren en wordt ingezet voor digitalisering



Het Alamire Digital Lab in
de Biblioteca Apostolica Vaticana

op verplaatsing. De hoge kwaliteit van de ADL-beelden (80 tot 100 miljoen pixels) opent perspectieven voor een nieuwe benadering van de originele bronnen. Hun ongeëvenaarde mogelijkheden tot detailanalyse laten grondig onderzoek toe van de muzieknotatie, evenals van de tekst, verluchting en materiële aspecten. Hun precisie en scherpte maken bovendien de digitale restauratie van beschadigde handschriften mogelijk. Dankzij de digitalisering wordt toegang verschaft tot kostbaar of kwetsbaar, en daardoor vaak ontoegankelijk, materiaal. De Alamire Foundation wil dit muzikaal erfgoed doelbewust niet alleen openstellen voor onderzoekers, maar – in een aangepaste vorm – ook voor uitvoerders en een niet-professioneel publiek. Op die manier krijgt het ADL een bredere relevantie en positioneert de Alamire Foundation zich in het veld van de erfgoeddigitalisering, die de academische, artistieke en culturele wereld in toenemende mate beheerst.

Lopende projecten

New Perspectives on Polyphony

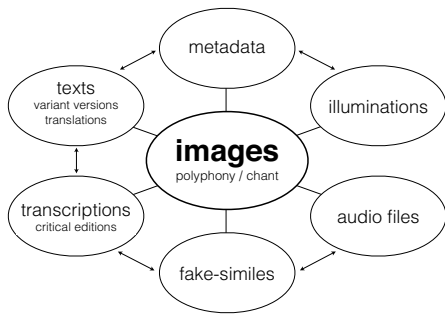
Alamire's Musical Legacy Revealed Through High-Technology Research Tools

Vanuit de invalshoek en de doelstellingen van de Alamire Foundation focust het project *New Perspectives on Polyphony* op de preserving, ontsluiting, studie en valorisatie van het muzikaal erfgoed uit de bloeiperiode van de Franco-Vlaamse polyfonie: de vijftiende en de zestiende eeuw. Bijzondere aandacht gaat naar de belangrijkste groep bronnen die deze meerstemmige muziek bevatten, de zogenaamde Alamire-handschriften. Deze manuscripten, die reeds vanaf de zestiende eeuw fysiek verspreid zijn geraakt, worden online opnieuw samengebracht om innovatief onderzoek en een comparatieve benadering mogelijk te maken. De digitalisering van dit corpus wordt, met inzet van het Alamire Digital Lab, uitgevoerd door de Alamire Foundation, samen met DIAMM (Digital Image Archive of Medieval Music – University of Oxford) en in partnerschap met erfgoedinstellingen als de Koninklijke Bibliotheek van België en de Biblioteca Apostolica Vaticana.



Inspiratiedag in het Huis van de Polyfonie © Silvano Magnone

Integrated Database for Early Music



De *Integrated Database for Early Music* (IDEM) is een interdisciplinaire, meervoudige databank voor de ontsluiting van handschriften en gedrukte boeken die aansluiten bij het onderzoek en de activiteiten van de Alamire Foundation. IDEM is opgebouwd rond een centrale databank met digitale beelden en een aantal subdatabanken die zowel met het kerngedeelte als onderling verbonden zijn. Deze subdatabanken bevatten informatie of metadata over de materiële kenmerken, de inhoud en de verlichting van de handschriften en de boeken, evenals geluidsopnames, uitgaven en zogenaamde ‘fake-simile’s’ (aangepaste versies van de originele beelden met het oog op de uitvoering vanuit de originele notatie). IDEM is geconcipieerd als een werkinstrument met het oog op diepgaand en integraal onderzoek van de bronnen vanuit verschillende invalshoeken. Met deze interdisciplinaire benadering overstijgt de Alamire Foundation het domein van de musicologie en positioneert ze zich in de internationale onderzoeksgemeenschap in vakgebieden als codicologie, liturgie, geschiedenis, kunstgeschiedenis en literatuur.

Inventarisatie van antifonaria in Vlaanderen

Met de inventarisatie van de antifonaria (boeken die de muziek voor het getijdengebed bevatten) zet de Alamire Foundation een eerste stap naar een overzicht van de gregoriaanse handschriften in Vlaanderen. Doel van het project is om dit gregoriaans erfgoed een sterkere en internationale uitstraling te geven. Zowel voor, tijdens als na de bloeiperiode van de Vlaamse polyfonie bleef het gregoriaans immers als een constante aanwezig in het Vlaamse muziekleven en leverde het een belangrijke bijdrage tot een repertoire dat weerklinkt in heel Europa. De inventarissen zullen worden gepubliceerd in de reeks *Notated Office Manuscripts Preserved in Flanders (c. 1100 – c. 1800)* (Brepols Publishers).

Universiteitsbibliotheek Gent, Antifonarium Tsgrooten, fol.47v
© Universiteitsbibliotheek Gent



Realisaties en valorisatie: enkele voorbeelden

Publicaties



Journal of the Alamire Foundation,
5/13, number 2

Journal of the Alamire Foundation

Het *Journal of the Alamire Foundation* (Brepols Publishers) verschijnt sinds 2009 tweemaal per jaar. Met dit tijdschrift wil de Foundation een kritisch forum bieden voor recent en uitmuntend onderzoek in muziek afkomstig uit of met betrekking tot de Lage Landen tijdens het ancien régime. Elk nummer is samengesteld uit drie delen. Het eerste deel bevat artikels rond een geselecteerd thema. Het tweede bestaat uit vrije bijdragen over relevante onderwerpen die vanuit het brede scala aan musicologische benaderingen worden belicht. Het derde deel wil de dialoog tussen wetenschap en uitvoeringspraktijk bevorderen door in te gaan op recente voorstellingen, producties, evenementen, publicaties of actuele onderwerpen. Deze uitgesproken ingrediënten garanderen het *Journal*'s unieke profiel. Doordat de nadruk ligt op hoogstaand kwalitatief onderzoek, verdient het *Journal of the Alamire Foundation* een plaats tussen de toonaangevende musicologische Journals.

Tentoonstellingen

Goddelijke klanken

Zeven eeuwen gregoriaanse handschriften
in Vlaanderen

Van de vroege middeleeuwen tot het einde van het ancien régime was het gregoriaans alomtegenwoordig in het Europese muziekleven. Alhoewel de Lage Landen in de ontwikkeling en de verspreiding van dit repertoire een belangrijke rol speelden en er in Vlaanderen een groot aantal manuscripten met gregoriaanse zang bewaard zijn gebleven, blijft dit muzikaal en artistiek erfgoed voor velen onbekend. In 2011 toonde de Alamire Foundation, in samenwerking met Illuminare (Studiecentrum voor Middeleeuwse Kunst – KU Leuven), een selectie van deze handschriften uit de periode van de elfde tot de achttiende eeuw. *Goddelijke Klanken* in het Leuvense M – Museum liet zien hoe muziekhandschriften in de loop der eeuwen veranderingen ondergingen op het vlak van productie, verluchting, notatie van muziek en tekst, en keuze van het repertoire. De tentoonstelling schonk niet enkel aandacht aan de handschriften zelf, maar ook aan hun inhoud. De muziek uit de vier tentoongestelde antiphonaria werd uitgevoerd door internationale ensembles. Door middel van de audiovisuele installatie ‘Dioramized #2’ kon de bezoeker deze opnames beluisteren en de verschillen horen in stijl, vorm en uitvoeringswijze.

St.-Pieters- & Paulusabdij,
Codex Hildegard von Bingen, fol.170r
© Alamire Digital Lab



Festivals



© Koen Broos

Laus Polyphoniae

Elk jaar in augustus bezoeken duizenden liefhebbers van oude muziek Laus Polyphoniae, een vooraanstaand polyfoniefestival dat AMUZ (Festival van Vlaanderen-Antwerpen) al sinds 1994 organiseert. Het programma dat jaarlijks in samenwerking met de Alamire Foundation wordt samengesteld, presenteert een selectie van vijftiende- en zestiende-eeuwse muziek rond een componist of een centraal thema. In overeenstemming met het basisprincipe van AMUZ gaat Laus Polyphoniae uit van de historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk, waarbij muziek wordt gebracht vanuit de context waarin ze is ontstaan, zonder daarom de toegankelijkheid voor een breed hedendaags publiek te compromitteren. De concerten vinden plaats op verschillende historische locaties in Antwerpen, met het muziekcentrum AMUZ – ondergebracht in de voormalige Sint-Augustinuskerk – als hart van het festival. Dankzij vooruitstrevende technologische aanpassingen beschikt dit barokmonument over een moderne concertzaal met een onovertroffen akoestiek.



Psallentes © Hendrik Vanden Abeele

Passie van de Stemmen

Passie van de Stemmen, een initiatief van de Alamire Foundation en het Leuvens cultuurcentrum 30CC, is een jaarlijks festival voor oude muziek in Leuven, met ensembles als Capilla Flamenca, Cappella Pratensis, ClubMediéal, Encantar, Ensemble Cinquecento, Ensemble Micrologus, Huelgas Ensemble, La Reverdie en Psallentes. De eerste editie sloot aan bij de tentoonstelling *Rogier van der Weyden 1400-1464. De Passie van de Meester*, waarmee in 2009 het M – Museum Leuven werd geopend. Ook de volgende twee festivals werden samengesteld vanuit het gegeven van een tentoonstelling: *De Bijbel van Anjou. Napels 1340: een koninklijk handschrift onthuld* (2010) en *Goddelijke klanken: zeven eeuwen gregoriaanse handschriften in Vlaanderen* (2011). De vierde editie (2012) was gewijd aan *Reformatie(s)*, terwijl de vijfde editie (2014) zal inzoomen op de relatie tussen de Lage Landen en Italië.

Mijlpalen

- 1991 De Alamire Foundation, Internationaal Centrum voor de studie van de muziek in de Lage Landen, wordt opgericht als een samenwerkingsverband tussen KU Leuven (Onderzoekseenheid Musicologie) en Musica (Impulscentrum voor Muziek).
- 1996 Publicatie van het eerste volume van de *Monumenta Flandriae Musica*, een reeks moderne kritische edities en transcripties van ongepubliceerde muziek uit Vlaanderen van de middeleeuwen tot circa 1800. Elk deel gaat vergezeld van een wetenschappelijke inleiding betreffende de historische context, de teksteditie en de uitvoeringspraktijk.
- 1999 In de Predikherenkerk in Leuven organiseert de Alamire Foundation de tentoonstelling *De schatkamer van Alamire: muziek en miniaturen uit Keizer Karel's tijd (1500-1535)*. In hetzelfde jaar wordt het thema van deze aan de Alamire-handchriften gewijde tentoonstelling verder uitgediept in het internationaal colloquium *The Burgundian-Habsburg Court Complex of Music Manuscripts (1500-1535) and the Workshop of Petrus Alamire*.





© Pieter Baert

- 2002 De Alamire Foundation organiseert de 17th International Conference of the International Musicological Society, bijgewoond door toonaangevende wetenschappers in het domein van de musicologie.
- 2005 Een onderzoeksproject rond het polyfoon religieus muziek-repertoire in Noord-Frankrijk in de periode tussen ca. 1370 en 1550, resulteert in een reeks van vier tentoonstellingen. Onder de overkoepelende titel *Cantus21. Patrimoine musical du Nord de la France* vinden deze evenementen gelijktijdig plaats in Cambrai, Douai en Bailleul.
- 2009 De Alamire Foundation organiseert in samenwerking met het M – Museum Leuven de tentoonstelling *Goddelijke klanken: zeven eeuwen gregoriaanse handschriften in Vlaanderen*.
- 2011 Vanuit een samenwerking tussen Alamire Foundation, KU Leuven en stad Leuven, wordt het Huis van de Polyfonie ingehuldigd in aanwezigheid van Hare Majesteit Koningin Fabiola van België. Ingebed in de site van de Abdij van Park, fungeert het centrum als een centralisatiepunt voor onderzoek, uitvoering en valorisatie van muziek uit de Lage Landen.
- 2012 De Alamire Foundation sluit een uniek samenwerkingsakkoord met de Biblioteca Apostolica Vaticana. Hierdoor kan de Foundation van start gaan met de digitalisering, het onderzoek en de beschrijving van de handschriften met polyfonie uit de Vaticaanse bibliotheek, die met de Lage Landen in verband kunnen worden gebracht (late veertiende – vroege zeventiende eeuw). De eerste digitaliseringscampagne met inzet van het Alamire Digital Lab (uitgebouwd met steun van de Herculesstichting) resulteert in meer dan 14.000 beelden die online ter beschikking zullen worden gesteld via de *Integrated Database for Early Music (IDEM)*. Het project wordt ondersteund door het Vlaams Ministerie van Cultuur en KU Leuven.

Organisatie en contact

Algemene Vergadering Erevicerector Herman Vanden Berghe (voorzitter),
Herman Baeten (penningmeester), Prof. David Burn, Dr. Paul Craenen,
Prof. Bart De Moor, Prof. Katelijne Schiltz, Dr. Eugeen Schreurs, Els T'Seyen,
Prof. Paul Trio, Ereector Marc Vervenne

Medewerkers Bart Demuyt, directeur
David Burn, docent musicologie
Serafina Beck, doctoraal onderzoeker
Inga Behrendt, research associate
Stratton Bull, stafmedewerker
Veerle Francke, communicatie en planning
Kate Helsen, research associate
Ann Kelders, research associate
Sarah Long, research associate
Karin Strinnholm Lagergren, postdoctoraal onderzoeker
Grantley McDonald, research associate
Klaartje Proesmans, stafmedewerker
Zoe Saunders, postdoctoraal onderzoeker
Lynda Sayce, research associate
Emily Thelen, postdoctoraal onderzoeker
Hendrik Vanden Abeele, stafmedewerker
An Verbeeck, administratief medewerker

Sometime Fellows en Senior Fellows Prof. Barbara Hagg
Prof. Karl Kuegle
Prof. Keith Falconer
Prof. Joshua Rifkin
Prof. Adam Gilbert

Alamire Foundation

Onderzoekseenheid Musicologie, KU Leuven

Centrale Bibliotheek
Mgr. Ladeuzeplein 21 – bus 5591
3000 Leuven
Tel +32 16 32 87 50
info@alamirefoundation.be
www.alamirefoundation.org

Huis van de Polyfonie
Abdij van Park 1
3001 Heverlee
Tel +32 16 38 92 85

Vormgeving Pascal Van Hoorebeke
Druk Drukkerij Paesen
V.U. Bart Demuyt,
Mgr. Ladeuzeplein 21, BE-3000 Leuven
wettelijk depotnummer D/2014/12.118/2

Met uw steun kan u de Alamire Foundation helpen haar doelstellingen te verwezenlijken: de studie en de valorisatie van muzikaal erfgoed uit de Lage Landen.

Schenkingen Schenkingen zijn welkom:

KU Leuven
IBAN account number: BE45 7340 1941 7789
BIC code: KREDBEBB
with reference: FVF-ALAMR2-02010

